

תוכן עניינים

מבוא.....	3
1. הפרעת קשב והיפראקטיביות.....	4
1.1 הגדרות עדכניות.....	4
1.2 מאפייני ההפרעה.....	5
1.3 אבחון וטיפול.....	7
2. תופעת האובדנות בקרב ילדים ומתבגרים.....	9
2.1 מהי אובדנות?.....	9
2.2 גורמי סיכון לאובדנות.....	10
2.3 אובדנות בקרב ילדים ומתבגרים עם הפרעת קשב.....	12
3. הסברים אפשריים לקשר בין הפרעת קשב לאובדנות.....	14
3.1 דיכאון וחרדה.....	14
3.2 תוקפנות ורגזנות.....	15
3.3 מצבי לחץ ומחשבות טורדניות.....	16
3.4 אימפולסיביות וקבלת החלטות.....	17
4. סיכום והמלצות.....	19

ביבליוגרפיה

מבוא

עבודה זו עוסקת בקשר שבין הפרעת קשב והיפראקטיביות לתופעת האובדנות בקרב ילדים ומתבגרים. בשנים האחרונות נצפית עלייה בהיקף תופעת האובדנות, ובארצות הברית היא מהווה כיום את גורם המוות השני בשכיחותו של ילדים בגילאים שונים. כפי שדיווחו בין היתר באוור ועמיתים (Bauer et al., 2018), בקרב ילדים שביצעו ניסיונות התאבדות, שיעור הילדים המאובחנים עם הפרעת קשב גבוה באופן משמעותי. לכך יש להוסיף ילדים ומתבגרים המפגינים נטייה אובדנית שעלולה להתפתח לכדי צעדים אקטיביים. שכיחות מקרי ההתאבדות וההתנהגויות האובדניות בקרב ילדים עם הפרעת קשב והיפראקטיביות דורשת העמקה של הידע הקיים לגבי המנגנונים המסבירים תופעה זו. הספרות הרבה בתחום של הפרעת קשב מתמקדת בעיקר בהיבטים לימודיים וחברתיים, אך נראה קריטי אף יותר להבין לעומק את אותם מנגנונים שעלולים להעמיד את חייהם של ילדים בסכנה ממשית על מנת לגבש תוכניות מניעה יעילות. מטרת העבודה היא לבחון הסברים אפשריים בספרות המקצועית למהות הקשר בין מאפייני הפרעת קשב להתנהגויות אובדניות של ילדים ומתבגרים.

הבחירה להתמקד בהתנהגויות אובדניות במקרה של ילדים עם הפרעת קשב והיפראקטיביות נובעת מהקו-מורבידיות הרבה סביב הפרעה זו. ילדים עם הפרעת קשב לרוב מראים תחלואה נלווית הכוללת שורה ארוכה של בעיות כמו הפרעת התנהגות והפרעות מצב רוח. למרות שמאפיינים רגשיים ופסיכולוגיים אינם נחשבים לליבת ההפרעה הקשבית, אין ספק שההתמודדות עם ההפרעה כוללת היבטים נרחבים מעבר לסוגיות של תפקוד, בעיקר במהלך גיל ההתבגרות הסוער והמורכב. ילדים עם הפרעת קשב על סף תקופת ההתבגרות ובעיצומה מתאפיינים בדפוס אימפולסיבי ונטייה גדולה במיוחד ללקיחת סיכונים לצד תסמיני דיכאון וחרדה הקשורים לקשיי ההתמודדות השונים. נראה כי הן הביטויים הראשוניים והן הביטויים המשניים של הפרעת הקשב בילדות עשויים למלא תפקיד בנטייה אובדנית ובביצוע התאבדות בפועל. העבודה תנסה לקשור בין ביטויים אלה לתופעת האובדנות בעזרת העדויות הקיימות בנושא.

העבודה תפתח בהצגת הידע העדכני לגבי הפרעת קשב והיפראקטיביות כולל הגדרות מקובלות, מאפיינים שונים בהתאם למודלים מרכזיים בתחום וסוגיות של אבחון וטיפול. בפרק העוסק בתופעת האובדנות יתוארו התנהגויות שונות הנכללות בתופעה, גורמי סיכון כלליים ועדויות לגבי אובדנות בקרב ילדים עם הפרעת קשב. לאחר מכן יפורטו הסברים שונים שנמצאו בספרות תוך ארגון בקטגוריות משמעות מרכזיות. קטגוריות אלו יובילו לתובנות תיאורטיות ופרקטיות לגבי הקשר בין הפרעת קשב לאובדנות בקרב ילדים. פרק הסיכום וההמלצות יציג את התובנות והיישומים

1. הפרעת קשב והיפראקטיביות

פרק זה יציג בקצרה את הידע המופיע בספרות המקצועית בנושא של הפרעת קשב והיפראקטיביות או באנגלית Attention Deficit Hyperactivity Disorder. הפרק יפתח בהגדרות המקובלות להפרעה, יפרט את המאפיינים העיקריים שלה בהתאם לתיאוריות ומודלים מרכזיים ויתייחס לדרכי האבחון והטיפול המתוארות בספרות.

1.1 הגדרות עדכניות

הפרעת קשב והיפראקטיביות מוגדרת על ידי המדריך האמריקאי להפרעות פסיכיאטריות כהפרעה נוירו-התפתחותית כרונית המופיעה בילדות המוקדמת וממשיכה לאורך כל החיים. על פי המהדורה העדכנית ביותר של מדריך זה, DSM-5, ההפרעה כוללת שלושה סוגים שונים של סימפטומים: חוסר קשב, היפראקטיביות ואימפולסיביות. חוסר קשב מוגדר כקושי לשמור על מיקוד, התמדה וארגון שאינו על רקע של קשיי הבנה. אדם עם בעיה של חוסר קשב יתקשה לעקוב אחר הוראות, להתמיד במשימות, לשים לב לפרטים, להתרכז במשימות ולזכור מידע (American Psychiatric Association, 2013). הסימפטום של היפראקטיביות מוגדר כנטייה לפעילות מוטורית מוגברת, עצבנות ותנועות גוף תזזיתיות. אדם עם נטייה להיפראקטיביות יראה חוסר שקט, רמה גבוהה של תנועות ודיבור קולני. אימפולסיביות מוגדרת כקושי לעכב התנהגות ולדחות סיפוקים כולל נטייה לפעולות פזיזות ולקחת סיכונים. אדם עם אימפולסיביות נוטה לפעול ללא מחשבה תחילה, להתפרץ לדברי אחרים, לחפש חיזוקים מיידיים ולהגיב באופן לא מידתי. הסימפטומים השונים משפיעים על התפקוד בכל תחומי החיים כמו הלימודי, התעסוקתי והחברתי. ההגדרה העדכנית של DSM-5 משקפת את הגישה הרווחת כיום לפיה הפרעת קשב והיפראקטיביות היא תוצאה של פגיעה פיזיולוגית אורגנית. גישה זו מתבססת על ממצאים מחקרניים שהראו שינויים במבנה האונה הפרונטלית של המוח וירידה בייצור וצריכה של דופמין בקרב אנשים עם הפרעת קשב והיפראקטיביות (מנור וטיאנו, 2012).

מבחינה אטיולוגית, נמצאו כמה גורמים גנטיים, סביבתיים ואישיים הקשורים להפרעת קשב והיפראקטיביות. הגורם הגנטי מתבטא בשכיחות הגבוהה של כמה אנשים במשפחה המאובחנים עם ההפרעה (ברלב, ריבקין ומילשטיין, 2020). לעתים קרובות כאשר ילד מקבל אבחנה של הפרעת קשב והיפראקטיביות, גם אחד מהוריו סובל מאותה הפרעה. גורמים סביבתיים קשורים להחמרת ההפרעה, כך שבין היתר עוני והשכלה נמוכה במשפחה עלו כנתונים סוציו דמוגרפיים שמשפיעים על התפתחות ילדים עם הפרעת קשב והיפראקטיביות. בין הגורמים האישיים ציינו גאלרה ועמיתים (Gallera et al., 2020) כי מגדר